

Könyvvilág

Az első polgári származású magyar miniszterelnök

Lukács Judit

A dualizmus idejében volt egy jelentős államférfija a magyar történelemnek, akinek személyét igyekezett elfedni a szocialista kori történelem, nevét csupán egy lakótelep őrizte Kispesten. Valóban ennek létrehozása is munkásságának része, megépítése pedig jelentős szociálpolitikai intézkedés volt. Azt, hogy Magyarország egyetlen háromszoros miniszterelnöke pénzügyminiszterként is tíz évig intézte az ország ügyeit, csak napjainkban tudatosul. Kevés embernek jut az a szerencse, hogy már fiatal korában egy egész életre szóló közéleti programot tudjon magának felállítani, és azt majdnem teljes egészében végre is hajthassa. Már fiatal pénzügyi tisztviselőként megfogalmazza pénzügyi politikáinknak és adminisztrációnknak teljes reformját – Szapáry gróf minisztersége alatt –, s mihelyt lehetősége adódott – Tisza Kálmán államtitkáráként –, hozzáfog programja végrehajtásához. Így kerül sorra egymás után az 1890-es években az államháztartás rendje, a fogyasztási adók,

a pénzügyi igazgatás, a valutareform, a pénzügyi politikának a közgazdasági érdekek szolgálatába állítása.

Wekerle Sándor, a háromszoros magyar miniszterelnök halálának kilencvenedik évfordulójára Mór Város Önkormányzat Képviselő-testülete a 2011-es évet Wekerle Sándor Emlékévvé nyilvánította, melynek fővédnöke Orbán Viktor miniszterelnök lett. Ennek keretében született meg a Helikon Kiadó gondozásában, a Wekerle Sándor Alapkezelő közreműködésével az az első magyar nyelvű monográfia, melyet Patay Géza és Görög Staub Károly neve fémjelez.

E könyvet nemcsak a szakértelem jellemzi, hanem a szeretet, az érzelmi kötődés is. A könyv húsz fejezete gyermekkorától haláláig vezeti végig az olvasót e nagy formátumú államférfi életútján, egyben korrajzot is tárva az olvasó elé a 19. század végi, a 20. század eleji Magyarország felemelkedésének korszakáról, bemutatva azokat a kérdéseket, politikai harcokat, amelyek akkor foglalkoz-

LUKÁCS JUDIT, főiskolai docens, Wekerle Sándor Üzleti Főiskola
(lukacs.judit@wsuf.hu).

Könyvvilág

tatták az ország lakosságát. A könyv vázát Görög Staub Károly írása adja, aki a Wekerle család bentlakó diáktanítója volt, így elbeszélése kortörténetileg hiteles, már végzett jogászdoktorként is mentoraként tisztelte Wekerle Sándort. A monográfia másik szerzője, Patay Géza Wekerle dédunokája, aki Görög Staub Károly írását átdolgozta, valamint kiegészítette azokkal a dokumentumokkal, fényképekkel, amelyeket édesanyja gyűjtött össze a családról, hogy a mai olvasó számára élvezetesebbé tegye a könyvet.

Az első két fejezet az ősökről, a gyermek- és ifjúkorról, a pályaválasztásról fest kedves, könnyed képet, teletűzdelve anekdotákkal az ifjú Wekerle diákkori csínytevéseiről. Szinte magunk előtt látjuk a magas, jóvágású fiatalembert, aki szomjas a tudásra, és aki egyben a társaság kedvence. A tartalmas diákevek után a további tizenhárom fejezetben olvashatunk arról, hogyan emelkedett a ranglétrán, végigjárva a különböző szakterületeket, hogy széles körű tapasztalatot szerevezve érkezzen el az első pénzügyminiszeri kinevezéséig. Tagadhatatlan, hogy erre az időre eső munkássága az ország közállapotát tekintve a legjelentősebb, a legáldásosabb, és reá nézve is a legdicsősebb. Első pénzügyminiszeri és miniszterelnöki tevékenysége alatt (1892–1895) olyan gazdasági program rajzolódik ki, amilyenre gróf Széchenyi István reformja óta nem volt példa. Wekerle, miközben hatalmas lépéseket tesz az ország pénzügyi egyensúlyának megteremtésére, folyamatosan figyelmeztet a gazdasági helyzet túlzottan pozitív megítélésének veszélyére, a túlköltekezés elkerülésének fontosságára. 1896-tól 1906-ig az újonnan létrehozott Közigazgatási Bíróság elnökeként vesz részt a közéletben, közben írói tehetségét is megmutatja. Az 1895-ös évben kiadja a nevezetesebb európai államok fontosabb egyenesadó-ügyi törvényeit tartalmazó gyűjteményét, a következő év-

ben az általa készített Emlékiratokban az egyenes adók reformjának alapelveit fogalmazza meg.

Az 1890-es évek közepétől egymást váltó miniszterelnökök nem tudnak olyan gazdaságpolitikai programmal előrukkolni, amely a politikai zavarok mellett legalább a gazdasági és társadalmi hanyatlást ellensúlyozhatná, így ismét Wekerle Sándor alakíthat koalíciós kormányt. Második miniszterelnöksége (1906–1909) az önálló magyar jegybank kérdése miatt ér véget. A kiegyezéspárti politikusok gazdasági okokból ellenzik az önálló magyar jegybank létrehozását, a jelentős többségben lévő függetlenségi párti politikusok a nemzeti önállóság szimbólumának tekintik ennek megteremtését. Wekerle és társai érvei racionálisabban, hiszen a fejlettebb osztrák gazdaság jótekhony hatást gyakorol a közös jegybank, az Osztrák–Magyar Bank által kibocsátott pénz értékállóságára, egy önállósági kísérlet sebezhetővé tenné az önálló magyar valutát. A kormány ennek ellenére meghajol a függetlenségi párti politikusok akarata előtt, s tárgyalásokat kezd az osztrák kormánnyal az önálló magyar jegybank ügyében, ami azonban az osztrák ellenállás miatt kudarcba fullad, így Wekerle Sándor 1909-ben másodszor is lemondásra kényszerül.

A következő években távol marad a politikától, és úgy látszik, hogy nem is kíván visszatérni. Birtokain – Dánoson és Klopodián – gazdálkodik, és a közjónak szenteli életét, mivel azonban vérbeli politikus, csak a megfelelő alkalom kell, és újra az ország élére áll.

Harmadik kormányfősége (1917–1918) már nem olyan eredményes, mint az első kettő. Gazdasági alkotómunkáról ekkor egyáltalán nem lehet szó, nehéz, háborús helyzetben tízennégy hónapon át vezeti a kormányt. A háború nagy súllyal nehezedik az országra. Nemcsak a hadsereg ellátása, hanem a polgá-

Könyvvilág

ri lakosság élelmezése, a közélelmezés lebonyolítása is növekvő gondokat jelent. Egyre nyilvánvalóbb, hogy a Monarchia elveszíti a háborút, ám Wekerle ragaszkodik a történelmi Magyarország egységének és oszthatatlanságának elvéhez. 1918. október 23-án kéri a királytól kormánya felmentését. Még az utolsó pillanatban is bízik abban, hogy Magyarország kisebb veszteségek árán fennmaradhat, mert ezt a békekötés lehetővé teszi majd. Csalódnia kell...

A „proletárdiktatúra” idején bebörtönzik; a kőbányai gyűjtőfogházban raboskodik négy hónapon keresztül, és még ekkor is az ország gazdasági programján dolgozik. Majd a forradalom leverése után országgyűlési képviselőjelöltként indul a választásokon, de alulmarad. A trianoni szerződést követő évben hal meg, mint Görög Staub írja, „a trianoni kereszt lett az ő keresztje is”.

A húsz fejezetre tagolódó kötet számos fotót mellékel az írásokhoz, melyek segítik az olvasót a monográfiában szereplő személyek és a korabeli helyszínek megismerésében, ugyanakkor figyelemre méltó az igényes áttekintések sora is (így a könyvben szereplő személyek főbb életrajzi adatai). Korabeli forrásmunkákat használ, több helyen olvashatók Wekerle Sándor beszédei, exorzéi, törvényi indoklásai. A könyv bepillantást enged Wekerle magánéletébe is, feltárja jellemét, családtagjaihoz, barátaihoz, munkatársaihoz való viszonyát, valamint értékes politikai munkásságát. Görög Staub Károly időrendben követi Wekerle életének eseményeit születésétől haláláig, emellett a történelem egy szeletét is megismerhetjük, a tankönyvek száraz stílusa helyett a korszak emberének szemüvegén keresztül. Az író 1932-ben írta a monográfiát mentoráról, és közel nyolcvan év kellett ahhoz, hogy eljusson az olvasókhöz. Külön érdekesség, hogy minden fejezetet Wekerle Sándor odaillő, arra a fejezetre jellemző gondolataival vezet

be Patay Géza, s ezekből a sorokból egyaránt egy becsületes, etikus magatartási normákat követő, nemes jellemű ember képe bontakozik ki előttünk.

Számos fórumon elhangzott, hogy hiánypótló e kiadvány, de feltehetjük a kérdést, hogy Wekerle Sándor államférfiúi nagyságának méltatásán és halála kilencvenedik évfordulójának megünneplésén kívül időszerű-e munkássága bemutatása? Egyértelműen igen a válasz, még ha csak az előbbi okok miatt született volna meg ez a monográfia. Vajon véletlen-e, hogy napjainkban ismét előtérbe került a neve több kortársával együtt?

Az alábbiakban lássuk néhány jelentős pénzügyi reformját. Az államháztartás egyensúlyának helyreállítását az egyes adók és illetékek gyökeres reformjából és az állami kölcsönök konverziója által éri el, ami azt jelenti, hogy a korábbi kedvezőtlen feltételek mellett felvett államadósságok kötvényeit hosszabb lejáratú, alacsonyabb kamatozású kötvényekre cserélteti ki a nemzetközi tőkepiacon. A koronát első pénzügyminiszteri korszakára a valutareformmal teszi fel. Amint látja, hogy az állam pénzügyi egyensúlya helyreáll és a nemzetközi pénzpiac helyzete is kedvező, előterjeszti memorandumát a valutarendezés kérdésében, majd a minisztertanács hozzájárulása után elnyeri a király beleegyezését is. A rendezés előtt háromféle pénzforgalmi eszközt használnak mint törvényes pénzegységet. A fizetési eszközök e sokfélesége nemcsak megnehezíti a forgalmat, hanem a kereskedelemben zavaró értékkülönbözetet okoz. Kezdeményezésére tér át az Osztrák–Magyar Monarchia az ingadozó váltóárfolyamú ezüstpénzről (a forintról) a stabil árfolyamú, értékálló, s a nemzetközi pénzpiacra kedvezően fogadott aranyvalutára, a koronára.

Könyvvilág

Wekerle Sándor a Tisza-kormány pénzügyminisztereként kezdte meg gazdaságfejlesztő tevékenységét az 1880-as években, 1892-től miniszterelnökként sikeresen fejezi be a deficitese magyar gazdaság szanálását. Ez a gazdaság fejlődik arra a szintre, hogy második kormánya idején – amikor miniszterelnök és pénzügyminiszter egyszerre – betervezheti a nyolc törvényből álló adócsomagját. A kormányprogram egyik leg-sarkalatosabb része a kor gazdasági viszonyaihoz igazodó adóreform kérdése, melynek két kardinális pontja van. Az első, hogy eltekintve a helyesebb tehermegosztásoktól, adókiegyenlítésektől, az általános jövedelmi pótló helyett a személyes jövedelmi adót kívánja törvénybe iktatni progresszív kulcs alkalmazása mellett. A másik alapvető fontosságú elem, hogy az adóreform nem az államkassza megjavítására, hanem az adódó többletjövedelem a kisebb adótételeknek, kereseti adóknak, a lakosság legszegényebb rétegeit aránytalanul terhelő adóknak a csökkentésére, illetve megszüntetésére fordítandó.

Ha átgondoljuk az előbb leírtakat, azonnal észrevehetjük, hogy hasonló gondokkal küzdünk napjainkban is: a költségvetés egyensúlyi problémái, magas államadósság, a válság után alacsony növekedési potenciál, hiányok a költségvetés finanszírozásában, krónikusan (devizában) eladósodott háztartások és önkormányzatok, az állandóságot nem tűrő adótörvények. Egyértelmű és világos célkitűzés az európai közös valutára való átállás is az uniós tagság megszerzését követően, de előbb a konvergencia-kritériumokat kell teljesíteni. Wekerle ahhoz járult hozzá, hogy a magyar pénzügyi rendszer és annak legfontosabb területei a korabeli Európa gazdasági jogi és intézményrendszerbeli színvonalára emelkedjék. Az általa megalkotott adórendszer, a háborús és az azt követő évek rendkívüli vi-

szonyai által kényszerű változtatásokkal, fő alapelveiben még ma is érvényben van, s a törvényjavaslataihoz fűzött részletes indoklása maradandó értékű, a jövőben is tanul-ságos forrásul szolgálhatna.

A monográfia révén egy igen gazdag életpályát ismerhettem meg, a megismerés által gazdagabbá téve önmagamát is. Rendkívül meghatározó élmény volt számomra Wekerle Sándor életébe betekintést nyerni, megismerni a politikában, a magánéletben azt az embert, akit – méltatlanul – több évtizeden keresztül mellőzött a politika, generációk nőttek fel úgy, hogy a nevét sem ismerték, munkásságát pedig kiváltképpen nem. Pedig pályája arra is példa, hogy egy modern társadalomban a tehetség révén lehet érvényesülni, és nem származás okán. Ő az első magyar miniszterelnök, aki polgárként – vagyon és számottevő összeköttetés nélkül – saját tudásának és felkészültségének köszönhetően jut a legmagasabb tisztségbe. Reálpolitikus, európai műveltséggel és látásmóddal. A demokratikus haladásért, a nemzeti célokért küzd. Ez nemcsak az erkölcsi tisztaságra vonatkozó elvek tiszteletben tartását jelenti, hanem az önértékelnek a közélettel szembeni háttérbe szorítását is. Wekerle Sándorról a mai napig nem jelent meg magyar nyelven monográfia: ezt a hiányt tölti most be e megjelent kötet, amely az összes fellelhető korabeli forrást felhasználva próbál átfogó képet adni a korról, amelyben élt, az emberségről, tiszteletről, az élet mindennapi csodáiról.

(Görög Staub Károly–Patay Géza: *Wekerle Sándor. Helikon Kiadó, 2011, 320 oldal.*)

Felhasznált irodalom

Lukács Judit: *Wekerle Sándor, a magánember, az államférfi, a pénzügyi zseni. Gazdasági Élet és Társadalom, 2009. március.*